basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

TSHIVENḒA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI ḶA VHUVHILI (P2)

SHUNDUNTHULE/FULWI 2026

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2½

Bammbiri ili ḽi na masiaṱari a 26.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Vhalani idzi ndaela nga vhuronwane phanḓa ha musi ni sa athu u thoma u fhindula mbudziso.

2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammbiri ḽoṱhe. Ṱolani thebulu ya zwi re ngomu kha siaṱari ḽa 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswaho kha zwibveledzwa zwe na guda uno ṅwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.

3. Bammbiri heḽi ḽi na khethekanyo THARU:

KHETHEKANYO YA A:	Vhurendi	(30)
KHETHEKANYO YA B:	Nganea KANA Folukuḽoo	(25)
KHETHEKANYO YA C:	Ḍirama	(25)

4. Fhindulani mbudziso ṰHANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga nḓila i tevhelaho:

   KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

   VHURENDI HO VHONWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI. VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO – Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

   KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUḼOO

   Fhindulani mbudziso NTHIHI.

   KHETHEKANYO YA C: ḌIRAMA

   Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA/FOLUKUḼOO) NA YA C (ḌIRAMA):

   - Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/folukuḽoo na kha ḓirama dze na guda.
   - Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C.
   - Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukuḽoo na ya Ḓirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya ḵha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo ṋekedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhiḵhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo ṋekedzwaho mathomoni a khethekanyo iṅwe na iṅwe nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzaṋu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha iḽi bammbiri ḽa mbudziso.

9. Thomani khethekanyo IṄWE na IṄWE kha siaṱari ḼISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: I anganyelwa u swika kha minetse ya 40
KHETHEKANYO YA B: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55
KHETHEKANYO YA C: I anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Ṅwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

THEBUḼU YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI Vhurendi ho randelwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZIṄWE na DZIṄWE.			
NOMBORO YA MBUDZISO	MBUDZISO	MARAGA	NOMBORO YA SIAṬARI
1. 'Vhatukana vha Venḓa: IP Demana na ET Maumela'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Kha inwi wanga'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Tendamudzimu o ṱuwa'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Ṅwananga'	Mbudziso pfufhi	10	9
NA Vhurendi vhu songo vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE			
5. 'Pfunzo'	Mbudziso pfufhi	10	10
KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUḼOO NGANEA: Fhindulani mbudziso NTHIHI.			
6. *Nandi ndi shenga?*	Mbudziso ndapfu	25	11
7. *Nandi ndi shenga?*	Mbudziso pfufhi	25	11
8. *Isha ḽa miṱodzi*	Mbudziso ndapfu	25	14
9. *Isha ḽa miṱodzi*	Mbudziso pfufhi	25	14
KANA FOLUKUḼOO: Fhindulani mbudziso NTHIHI.			
10. *Khuvhanganyo ya folukuḽoo*	Mbudziso ndapfu	25	17
11. *Khuvhanganyo ya folukuḽoo*	Mbudziso pfufhi	25	18
KHETHEKANYO YA C: ḌIRAMA Fhindulani mbudziso NTHIHI.			
12. *U lema hu fhira u lotshelwa*	Mbudziso ndapfu	25	21
13. *U lema hu fhira u lotshelwa*	Mbudziso pfufhi	25	21
14. *Tshilwavhusiku*	Mbudziso ndapfu	25	24
15. *Tshilwavhusiku*	Mbudziso pfufhi	25	24

*PFESESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI.
A ni lavhelelwi u fhindula mbudziso MBILI ndapfu kana mbudziso MBILI pfufhi.

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhuṱanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo ho teaho.

KHETHEKANYO	NOMBORO DZA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (√)
A: VHURENDI (Vhurendi ho randelwaho)	1–4	2	
A: VHURENDI (Vhurendi vhu songo vhonwaho)	5	1	
B: NGANEA/FOLUKULOO (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	6–11	1	
C: DIRAMA (Mbudziso ndapfu kana Mbudziso pfufhi)	12–15	1	
***PFESESANI:** Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhuṱanzi ha uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni TEI u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO

Fhindulani mbudziso MBILI dziṅwe na dziṅwe kha NṄA dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: VHURENDI – MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo itshi nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso i tevhelaho.

VHATUKANA VHA VENḒA: IP DEMANA NA ET MAUMELA – MW Mbulaheni

1 Venḓa ḽo beba vhatuka,
2 Vhatuka vha imbaho Venḓa ḽa thetshelesa,
3 Vhuvhili havho vha tshi tshimbila,
4 Vha nga khomba na muṱhannga lufunoni.

5 Ni ntakadza hani maswuhana,
6 Nga zwiṱuṱulo zwaṋu zwi penyaho,
7 Vhukati hazwo hu elaho milambo,
8 Milambo ya maḓi a elaho.

9 Haṋwani haṋu zwine ha bula,
10 Hu bula mapfandau,
11 A sa thetshelwi nga tsiwana,
12 Ya thetshela u ḓivhumba vhuhosi hu hayo.

13 Venḓa ngoho kha ḽi hule,
14 Vhuhulwane haḽo vhu sumbee,
15 Sa musidzana vhakegulu o sema,
16 Ṱamba ḽawe ḽi vhonwe a tshi imbelwa.

17 Zwikoloni vhana vho ni lindela,
18 Vhafumakadzi mihani vha tshi shaya,
19 Vho lindela inwi ni tshi tika,
20 Ngoma dzaṋu dzi tshinwaho na nga mazioni.

21 Yehova nṋe sa Itani na Thinandavha nnyite-vho,
22 Nnyite ndi ḓifhelwe-vho,
23 Uri na ḓuvha ḽine nda ṱuwa,
24 Ndi eḓele-vho hu no hulisea.

Murendi a tshi ṅwala tshirendo tshawe hu vha hu na zwe zwa mu ṱokonya, zwa mu takadza kana zwa mu vhaisa.

Nga maipfi a u bva kha 250 u swika kha a 300, sengulusani nḓila ye murendi a shumisa ngayo ndima/zwitanza u bvisela khagala vhuḓipfi hawe tshirendoni itshi. [10]

MBUDZISO YA 2: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

KHA INWI WANGA – FR Modau

1 Mbilu yanga yo dzunguluwa sa tshiḓaḓa tshi sa ḓivhi vhuyo
2 Makole manzhi lufuno lwo fovhela khambani yalwo
3 Sa tshibode tsho ḓipfundisa ngomu khambani
4 Thoro dzine nda zwala dzi tshi ḽiwa nga areḓi
5 Dzi ngomu thumbuni ya mavu ano.

6 Ndo lila miṱodzi ya xa zwisimani zwayo
7 Hu tshi shaya muṅwe ane mbilu yawe ya khathuwa
8 Ra lila rothe sa tsiwana
9 Miṱodzi ri tshi ṋanzwedzelana sa zwibwanana
10 Nda thetshela vhududo ha mbilu ya lufuno
11 Ḽa vha ḽone dzilafho ḽa yanga mbilu.

12 Ṋamusi yanga mbilu yo shanduka tshilombe luvhanḓeni
13 Mbilu yo fura dakalo-zwililo,
14 Mufunwa wanga nandi!
15 Ngavhe lwashu lufuno lu tshi titima,
16 Nda hangwa miṱodzi na mavhadzi a muhumbulo.

2.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 2? (2)

2.2 Bulani figara ya muambo i re kha mutaladzi/vese ya 13, ni dovhe ni bvisele khagala uri i amba mini? (2)

2.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga ndima/tshitanza tsha 2? (2)

2.4 Ndi vhufhio vhuḓipfi ha murendi vhune ha khou dzumbululwa nga ndima/tshitanza tsha 3. Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

2.5 Ni a pfela na vhuṱungu murendi no sedza zwi re kha ndima/tshitanza tsha 1? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[10]

MBUDZISO YA 3: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TENDAMUDZIMU O ṬUWA – MW Mbulaheni

1 O ṭuwa Tendamudzimu yone ṅambi
2 Muorosi wa Afrika-Tshipembe ndalani ya Matshona
3 Muendela Zimbabwe na Zambia a tshi lwela murema
4 Gala ḽa vhalwelambofholowo
5 O ṭuwa, o ṭuwa, o ri sia tshiṭuvho tsha sa tsiruwi.

6 Ni a humbula naa uḽa musi uḽa
7 Ramaano o fara ḓomu dza gariki ya ḽe ḽa pfi Venḓa
8 Tenda wa vhadzimu o
9 Ombaombela ngoho
10 Detheleni ḽa vhavhusashango.

11 O pfiwa nga nnyi? O tendwa nga nnyi?
12 Naa muporofita o no vhuya a vha na ṭhama naa
13 Mikotoni ya musanda?
14 Uyu Daniele o poswaho bakoni ḽa ndau
15 Naa a si mathihi na enea
16 Ashu na Tendamudzimu?

17 Yuwii, Tendamudzimu tendai,
18 Wo ri sielani ngavhe roṭhe ri fhufhe
19 Nzambodembetiti ḓambuwo iḽi na iwe
20 Riṋe vha u pfaho
21 Riṋe ri u fhulufhedzaho
22 Ri kavhe roṭhe shangoni ḽa
23 Vhatshilelangoho!

3.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mutaladzi/vese ya 1? (2)

3.2 Bulani figara ya muambo i re kha mutaladzi/vese ya 18, ni dovhe ni bvisele khagala uri i amba mini? (2)

3.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga ndima/tshitanza tsha 2? (2)

3.4 Ndi vhufhio vhuḓipfi ha murendi vhune ha khou dzumbululwa nga ndima/tshitanza tsha 3. Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

3.5 Ni a pfela na vhuṱungu murendi no sedza zwi re kha ndima/tshitanza tsha 1? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[10]

MBUDZISO YA 4: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

ṄWANANGA – L Ṋetshiavha

1 Oṱhe maṱo o komolela ḓuvha ṱhangasi
2 U balea, musi dzuvha ḽi tshi putuluwa pfovhedzoni
3 Makole maṱanu na maṋa a si ṋahasi
4 Ṅwananga u tanzhe mundwandwamedzi wa pfundo lufunoni
5 Makole maṱanu na maṋa maṱo o komolela
6 Tshimela tshisimadakalo mbiluni dzashu roṱhe
7 Naho wo vhonwa, a ri tsha kona u lindela
8 Ro u vhona kha *sona* u tshi raha-raha thungo dzoṱhe
9 Nga iwe naho mmvi ndi si na, thi tsha vha ṅwana
10 Ndi mubebi, wo ntshandula mubebi-mudzimu wau
11 Dzau pfanelo asidzo tenda wa vha ṅwana
12 Lwendo ri ḓo enda si sedze tshitiko tshau
13 Kha tsinganndedede ya dengelele ḽa khanyo iyi
14 Hana hau na vhubebi hanga khawe zwi vhe ngozwikhii.

4.1 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga mitaladzi/vese ya 1 na 2? (2)

4.2 Bulani figara ya muambo i re kha mutaladzi/vese ya 4, ni dovhe ni bvisele khagala uri i amba mini? (2)

4.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga vese/mitaladzi ya 9 na 10? (2)

4.4 Ndi vhufhio vhuḓipfi ha murendi vhune ha khou dzumbululwa nga tshirendo itshi. Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

4.5 Ni a pfela na vhuṱungu murendi no sedza zwi re kha mutaladzi/vese ya 3 na ya 5? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[10]

NA

VHURENDI VHU SONGO VHONWAHO (HA KHOMBEKHOMBE)

MBUDZISO YA 5: VHURENDI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

PFUNZO – RN Makhale

1 Pfunzo ndi khonani ya vhaṱali vhukuma,
2 Mbidzelwa ya zwivhuya zwa ngoho,
3 Thikhedzo ya vhuṱali ha vhuthu,
4 Nyambululo ya vhuṱali ha vhathu,
5 Tshililelwa nga maṱo matswuku hoṱhe-hoṱhe.

6 Vhungoho hu fhira vhuzwifhi kha vhaṱali,
7 Ḓabaḓaba thovhedzo ḽo hana,
8 Ḓabaḓaba pfunzo ḽo landula,
9 Vhutshilo ha endelela u kuvhama henefho,
10 Ḽa hangwa uri ludzula ndi maḓuvha maṇa.

11 Murendi u tharamudza phapha
12 Dzi fhufhelaho kha pfunzo vhukuma,
13 Vhaṱali ndi vha u funa yone
14 Ine mapfura vhukuma ya ḓodza,
15 Pfunzo-pfunzo ndi ifa ḽi sa vhulungwi.

5.1 Tshirendo itshi ndi tsha lushaka-ḓe? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

5.2 Murendi o shumisa figara-ḓe ya muambo kha vese/mutaladzi wa 1? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)

5.3 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bvisela khagala kha tshirendo itshi? (2)

5.4 Ṱalutshedzani uri ndovhololo i wanalaho kha mutaladzi/vese ya 15, i ni ḓisela mini muhumbuloni waṇu. (2)

5.5 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 2? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
[10]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULOO

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukuloo ye na guda FHEDZI.

NGANEA

NANDI NDI SHENGA? – NE Sigogo

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO NDAPFU

U farekana ha zwiwo buguni ya nganea zwi nyanyula, zwa takadza vhavhali na u ita uri vha si xedze mudzedze wa mafhungo.

Ni tshi ḓitika nga likumedzwa li re afho ntha, sengulusani ndila ine muṅwali wa nganea iyi a shumisa ngayo vhaanewa u bveledza mathomo na u bveledza mafhungo/nyito i takuwaho sa zwipiḓa zwa puloto nganeani iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA?* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tsha mafhungo tshi bvaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

'No tou vuwa hani?'
'Luvhani, nne ndo vuwa, inwi ndi lini ni fhano?'
'Maamba, ndi maḓuvha ndo ḓa, hone inwi no ḓa u ṱola nnyi?' Vho Maamba vha amba vha tshi vho tou hevhedza hone vha tshi khou livhalivha.
'Inwi, muthu we nda ḓa u ṱolela ene a thi mu ḓivhi lini.'
'Maamba, zwino ni sa mu ḓivhi no tou ruṅwa? O ni rumaho ho ngo ni vhudza na dzina lawe?'
Naho Vho Maamba vho vhona henefha mmbeteni wa Vho Luvhani hu tshi khou ḓa vhathu vhane vha si vha ḓivhe, vho ḓi isa phanḓa na u amba.
'Inwi Luvhani, nne ndo ḓa u vhona ilo ḓembe la uyo ṅwana wa shenga ane a pfi o bebwa mulomo wo ḓala nga mano. U nga ngafhi? Ntsumbedzeni ndi mu vhone, Vhala vhaṅwe vha ima vha fara dzithaha.'
'Inwi no zwi pfa ngafhi?'
'Nne ndo zwi pfa radioni, hone vho nndina nga u sa amba dzina la mme a ṅwana.'

'Muzwala wanga, arali na mu vhona ni ḓo mu thusa nga mini?'
'Aa, naho nda sa mu thusa nga tshithu mbilu yanga i ḓo rula.'
Vho Luvhani vho ṱalutshedza muzwala wavho uri hafhu vhone vha tshi nga vha takalela zwithu zwi si zwavhuḓi zwi tshi wela vhaṅwe vhathu. Nga murahu vho amba uri kha vha ye ḓafulani ḽa manese vha vhudzise hone. Naho zwo ralo, Vho Maamba a vho ngo imaima, vho mbo ḓi livha henengei.
Zwenezwi Vho Maamba vho ya ḓafulani ḽa manese, vhafunzi Vho Boshoto vhe vha vha vho ima henefho izwi Vho Maamba vha tshi khou ralo u amba, vha kona u amba na avha vhe vha vha vho ḓa u vha ṱolela.
'Ndi masiari mufumakadzi Vho Madilaga.' Ndi Vho Boshoto vha tshi lumelisa.
'Ndi masiari avhuḓi vhafunzi.'
'Vho Madilaga, riṋe ro ḓo zwi pfa zwauri vhone vho shudufhadzwa nga khomba ra mbo ḓi humbula u ḓa u vha ṱolela.'
'Vhafunzi, ndi zwavhuḓi. Nṋe ndi khou livhuwa u ṱolelwa. A thi …'
'Vho Madilaga, ndi vha fare mulomo. Nṋe ndi khou ḓa ndi tshi khou ḓivha mafhungo oṱhe, vha songo vhuya vha ḓidina nga u nṱalutshedza oṱhe. Khotsi a vhana vho ḓo ri vho no vhonana na mulangi wa fhano sibadela, vha ḓa henengei kha nṋe vha mmbudza. Ndi hone nṋe ndi tshi humbula uri ndi ḓe ndi vha ṱolele ndi tshi vha itela kathihi na ene ṅwana thabelo.'
'Zwi a pfala vhafunzi. Na nṋe ndi vhona tshi tshone tshifhinga tshine wa lila u thaḓulwa hoyu muhwalo nga thabelo. Vhone vha ri arali hu si na vhathu vhane vha khou u rabelisa, vha ri ala maloto a avha muzwala wanga u nga a imela?'
'Mufumakadzi Vho Madilaga, kha ri thome ri a litshe a houla. Kha ri ite thabelo.'
Vho Boshoto na vhala vhe vha ḓa navho vha thoma nga u imba luimbo vha kona u vhala Bivhili. Vho vula kha bugu ya Muhuweleli 1:8–9.

[Ndima ya 5]

7.1 Sumbedzani uri mafhungo e na vhala afho ntha a ṱana tshipida tshifhio tsha puloto nganeani iyi. Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.2 Vho Luvhani vha bveledzwa sa muthu-ḓe mafhungoni e na vhala afho ntha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.3 U vha hone ha vhafunzi Vho Boshoto afha sibadela zwi na ṱhuṱhuwedzo-ḓe kha u shandukisa mvumbo ya Vho Maamba afho mafhungoni e na vhala? (2)

7.4 Pfunzo ya khuthadzo ya vhafunzi Vho Boshoto i thusedza hani u anetshela zwa phanḓa nganeani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.5 U shuma ha Tshifhiwa kha ḽa Germany zwo ḓisa tshanduko-ḓe ya ḽishandi kha muvhundu wa Tshandebvu? Sumbedzani nga mbuno MBILI. (2)

7.6 Ndi afhio masiandaitwa e a vhangea nga khuḓano ine ya vha hone vhukati ha Vho Luvhani na Vho Madilaga mathomoni a nganea iyi? Sumbedzani nga mbuno THARU. (3)

7.7 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u bveledza nga mafhungo a nganea iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (3)

7.8 Mafhungoni a nganea iyi, Vho Madilaga vha fhambana hani na Vho Luvhani? Sumbedzani nga mbuno MBILI. (2)

7.9 Ndi ifhio ndivho ya muṅwali ya u shumisa Tshifhiwa sa muanewa nganeani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

7.10 Sumbedzani ZWIRARU zwine na nga ita arali na ḓiwana ni kha nyimele ine Vho Madilaga vha vha khayo ya u pfi vho beba ṅwana wa shenga. (3)

7.11 Ndi zwifhio zwine na nga zwi sasaladza musi no sedza kutshilele kwa Vho Maambavhaṅwe nganeani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[25]

ISHA ḼA MIṰODZI – NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8*: ISHA ḼA MIṰODZI* – MBUDZISO NDAPFU

U farekana ha zwiwo buguni ya nganea zwi nyanyula, zwa takadza vhavhali na u ita uri vha si xedze mudzedze wa mafhungo.

Ni tshi ḓitika nga ḽikumedzwa ḽi re afho nṱha, sengulusani nḓila ine muṅwali wa nganea iyi a shumisa ngayo vhaanewa u bveledza mathomo na u bveledza mafhungo/nyito i takuwaho sa zwipiḓa zwa puloto nganeani iyi.

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. **[25]**

MBUDZISO YA 9: *ISHA ḼA MIṰODZI* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzi no tshi tevhela.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Ee, khotsi awe vho vha vha tshi khou zwi vhona zwauri ṅwana wavho o ḓaḓa lune arali vha nga dovha hafhu vha mu ṱalutshedza na zwo bvelelaho vhukati havho na mme awe, zwi nga tou mu khokhovhedza tshoṱhe. Zwo ralo, Rotondwa o sokou ṱanganedza zwoṱhe zwe khotsi awe vha mu vhudza.

Ene-vho o vha a tshi pfala a tshi sokou; 'Ndi zwone baba. Ee, baba.' Miṱodzi iṱali yo vha i tshi sokou elela-elela na marama. Musi zwo rali, Rotondwa ha koni u lavhelesa khotsi awe maṱoni. Zwine zwa khou mu vhaisa ndi u humbula uri hafhu havha muthu vhane a khou amba navho, a si vhone khotsi awe. U dovha hafhu a humbula na zwauri havha muthu vho mu dzhia sa ṅwana wavho u bva musi a sa athu bebwa u swika ḓuvha heli ḽine a khou ṱalutshedzana navho ngalo. Musatondwa na Rotondwa ḓuvha ḽi tevhelaho vho mbo ḓi dovha hafhu vha fara thekhisi vha livha yunivesithi.

'Maria, vhurifhi haṋu ndo vhu vhona na u vhu vhala ndo vhu vhala nda vhu pfesesa. Maḓi a tevhuwa o tevhuwa kha ri zwi ṱanganedze. Rotondwa ndi ṅwana waṋu; inwi ni mufarisi wanga; zwenezwo, Rotondwa ndi ṅwana wanga. Inwi u sa mmbudza haṋu nga ha maḓele a Rotondwa, zwo itwa nga lufuno lwaṋu kha nne. Holu ndi lufuno lwe nda lu vhona u bva tshi tsheetsho u swika ṋamusi, u khakha no khakha ni muthu. Naho zwo vha zwi tshi nga kha ḓi vha zwo ri swikisa kha ṱhalano ngavhe ndi zwi ḓivhe kale, ṋamusi ṱhalano kha nne na inwi a i tsha konadzea. U ṱalana nga tsha hashu iṱali zwi so ngo vuwa zwa vha zwithu zwine zwa ṱuṱuwedzwa. Maria, vuwani ri ṱuwe hayani,' Vho-Ṋetshipate vha ralo vho tou imaṋ nga milenzhe henefha murahu ha tshiṱanga he Vho-Maria vha lala hone sa muthu a sa vuwiho zwavhuḓi.

'Munna wanga ndo vha khakhela, ndi …'
'Ndi ri ndo ni hangwela vuwani ri ye hayani.'
'Ndi ḓo ya hani ngeno ndo khakha lu sa farelwiho muthu.'
'Ndo ni farela mme a Rotondwa.'

Vho-Maria u vhona zwo ralo, vha mbo ḓi vuwa vha vho tou dzula vho navha milenzhe nṱha ha thovho yeneyi ye vha vha vho lala khayo.

Zwo ri zwo ralo, vha mbo ḓi ri tshililo ṱhukhu! Vho-Ṋetshipate vha mbo ḓi vha ṋetshedza tshanḓa tshauḽa vhuvhili havho vha farana vha kuvhatedzana vha vho ṱuwa vho livha moḓoroni we wa vho ṱuwa wo livha Tshipate. Thundu dze Vho-Maria vha ṱuwa nadzo vho ḓo tou langana u dzi tevhelela nga ḓuvha ḽi tevhelaho saizwi vho vha vho dzi hangwa.

Vho-Ṋetshipate vho wana nangoho vho tangwa nga ḓuvha na mulilo musi vha tshi humbuḽa nga ha zwine zwa fanela u itwa musi mafhungo o no ima nga tshiimo hetshi.
'Rotondwa u ḓo dzula hani na khaladzi?'

[Ndima ya 12]

9.1 Sumbedzani uri mafhungo e na vhala afho nṱha a ṱana tshipiḓa tshifhio tsha puloto nganeani iyi. Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

9.2 Vho-Maria vha bveledzwa sa muthu-ḓe mafhungoni e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

9.3 Kutshilele kwa Aifheli afha muṱani wawe ku na ṱhuṱhuwedzo-ḓe kha u ṱana mvumbo ya Rotondwa afho mafhungoni e na vhala? (2)

9.4 Mafhungo ayo a re afho nṱha a thusedza hani u anetshela zwa phanḓa zwi tshi kwama Rotondwa na Musatondwa? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

9.5 Kutshilele kwa Vho-Loshani na Maria ku ḓisa tshanduko-ḓe ya ḽishandi kha Rotondwa na Musatondwa? Sumbedzani nga mbuno MBILI. (2)

9.6 Ndi afhio masiandaitwa e a vhangea nga nṱhani ha kutshilele ku soliseaho kwa Vho-Loshani nganeani iyi? Sumbedzani nga mbuno THARU. (3)

9.7 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a tama u u bveledza nga mafhungo a nganea iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (3)

9.8 Mafhungoni a nganea iyi Aifheli u fhambana hani na Maria. Sumbedzani nga mbuno MBILI. (2)

9.9 Ndi ifhio ndivho ya muṅwali ya u shumisa Vho-Loshani na Maria sa vhaanewa nganeani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

9.10 Sumbedzani ZWIRARU zwine na nga ita arali na ḓiwana ni kha nyimele ine Aifheli a vha khayo. (3)

9.11 Ndi zwifhio zwine na nga zwi sasaladza musi no sedza kutshilele kwa Vho-Josephine nganeani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)
[25]

KANA

FOLUKUḼOO

KHUVHANGANYO YA FOLUKUḼOO – RV Tshikovhi

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUḼOO* – MBUDZISO NDAPFU

Ngano, zwikhoḓo, mirero na maambele zwo pfuma nḓivho ine ya ri thusa u ṱalukanya vhuhali na vhuṱali ha vhathu vhakale kha u kona u kunda khaedu dza vhutshilo.

No ḓisendeka kha ḽikumedzwa ḽi re afho nṱha, sengulusani nḓila ine muṅwali a khou shumisa ngayo lungano, tshikhoḓo tsha sialala na mirero zwi re afho fhasi, u khwaṱhisedza vhungoho ha ndeme na ndivho dza maṅwalwa a sialala:

TSHIBVELEDZWA TSHA C: LUNGANO

'Vhubvo ha dzina ḽa Makhado Tshilwavhusiku tsha Ha Ramabulana.'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA D: TSHIKHOḌO TSHA SIALALA

'Vhaṱavhatsindi vha Thengwe.'

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA E: MIRERO

'A lu khwaṱhi fhedzi luṋuṋḓu lu khwaṱha lu na thanda ngomu.'
'Phala i wana musuki, mutshini u fhira ngaho.'

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 11: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUḼOO* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

PFEṄE NA MUVHUḒA – TZ Ramaliba

Salungano! Salungano! Ho vha hu na pfeṅe na muvhuḓa. Avha vhavhili vho vha vhe dzikhonani khulu. Liṅwe ḓuvha muvhuḓa wa ri khonani yanga kha ri bikane. Pfeṅe ḽa tenda ha thoma ḽone ngauri muvhuḓa wo vha u tshi ri wone u muḓuhulu. Ndi wone u no fanela u fhedzisela. Pfeṅe ḽa dzhena ḽa imbelela na muvhuḓa u tshi bvumela ḽa ri:

Muḓuhulu muḓuhulu ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Muḓuhulu muḓuhulu ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Muvhuḓa wa ḽi bvisa wone wa dzhena, na wone wa imbelela wa ri:
Malume malume ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!
Malume malume ndi khou swa!
Swelela henefho u sine!

Pfeṅe ḽa u bvisa wa ri: 'Malume, nga vha dovhe vha dzhene lwa u fhedzisa.' Pfeṅe ḽa hana ḽa ri ḽone a ḽi tsha funa. Muvhuḓa wa ḽi luvhelela u vhuya u swika ḽi tshi tenda ḽa dzhena ḽa thoma u imbelela sa zwenezwiḽa zwa u thoma, muvhuḓa u si tsha bvumela wa si ḽi fule. Wa engedza mulilo uri pfeṅe ḽi vhibve nga maanḓa. Ṅama ya pfeṅe yo no vhibva muvhuḓa wa fula iḽa khali wa lindela ṅama i tshi fhola. Yo no fhola wa ḽa ṅama yoṱhe ya fhela ha sala marambo fhedzi. Wa dzhia marambo wa ita kuṅanga kwa u lidza. Wo no fhedza wa gonya thavhani khulu wa thoma u lidza tshiṅanga u tshi imbelela wa ri:

Gumbe Pfeṅe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!
Gumbe Pfeṅe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!

Maṅwe mapfeṅe a tshi pfa ulwo luimbo a gidimela henengei a tshi ṱoḓa u vhona uri ndi nnyi a no khou lidza tshiṅanga a tshi imba nga dzina ḽa muṅwe wavho. A wana muvhuḓa wo dzumbama fhasi ha tombo.

Muvhuḓa u tshi vhona mapfeṅe wa tshuwa. U tshi vhudziswa uri ndi nnyi we a vha a tshi khou lidza tshiṅanga na u imbelela, wa ri wone wo zwi pfa thavhani ya phanḓa. Mapfeṅe a mbo ḓi gidimela phanḓa.

O no vha kule tsini na heila thavha ya vhuvhili a pfa tshiṅanga tshi tshi khou lidziwa murahu a mbo ḓi rembuluwa. A gidima a tshi humela murahu. A tshi swika a fara muvhuḓa. A tshi ri a u pwashekanye ṱhoho nga matombo, muvhuḓa wa ri: 'Ni songo mmbulaha! Kha ri ye ha vhamusanda ri ye u amba haya mafhungo.'

Ala mapfeṅe a tenda u ṱuwa na muvhuḓa. Vhathada vha tshi swika ha vhamusanda Vho-Ndou, mapfeṅe ho ngo amba uri mulandu ndi wa u lidza tshiṅanga nga dzina la mapfeṅe. O mbo ḓi ri hetshila tshiṅanga tshe tsha vha tshi khou lidzwa nga muvhuḓa ndi tshao. Muvhuḓa wo tou tshi tswa.

Vhamusanda vha ri: 'Arali muvhuḓa wo tou tswa hetsho tshithu ri ḓo zwi vhona. Ndi khou ṱoḓa uri vhoiwe mapfeṅe ni lidze hetsho tshithu. No no fhedza, ni fhe muvhuḓa na wone u lidze. A no lidza zwavhuḓi ndi ene muṅe watsho.'

Gumbe Pfeṅe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!
Gumbe Pfeṅe o fa!
Gumbe ri tshi bikana!

Muvhuḓa wa vha u tshi khou isa phanḓa na u lidza. Phukha dzoṱhe dza takuwa dza thoma u tshina na vhamusanda vhadzo, na vhone vho vha vha tshi khou tshina nga maanḓa vho takalela zwe zwa vha zwi khou lidziwa khathihi na u imbiwa.

Mapfeṅe na one o tshina a neta, muvhuḓa wa mbo ḓi litsha u lidza wo no neta. Vhamusanda vha takuwa vha ri, 'Hetshi tshithu ndi tshaṅu muvhuḓa ngauri ndi inwi we na lidza zwavhuḓi na u kona u imbelela.'

Muvhuḓa wa takala wa ṱuwa nga u gidima. Mapfeṅe a sinyuwa nga maanḓa a humbula uri ho vha ho fanela a songo thetshelesa muvhuḓa u tshi ri a ri ye ha vhamusanda.

Ha mbo ḓi vha ndi u fa ha lungano.

[Masiaṱari a 72–73]

11.1 Ndi lushaka lufhio lwa ngano lu dzumbululwaho nga mafhungo e na a vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

11.2 Sumbedzani uri ndi ngani muanetsheli wa lungano a tshi thoma nga haya maipfi:
'Salungano! Salungano!' (2)

11.3 Mafhungo e na vhala afho nṱha u ṱana muvhuḓa sa mubvumbedzwa-ḓe? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

11.4 Ndivho ya muṅwali ya u shumisa mapfeṅe sa vhabvumbedza lunganoni ulwu ndi ifhio? (2)

11.5 Ndi vhuḓipfi-ḓe ha mapfeṅe vhu ṱaniwaho magumoni a lungano ulwu? (2)

11.6 Ndi afhio magumo a ḽishandi o ṱuṱuwedzwaho nga u iswa ha muvhuḓa musanda lunganoni ulwu? (2)

11.7 Ni a pfela vhuṱungu mapfeṋe nga nḓila ye vhamusanda vha haṱula ngayo mulandu lunganoni ulwu? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno THARU. (3)

NA

TSHIBVELEDZWA TSHA G: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHOḌO)

THOVHELE MUTHUHATHOṄWI RAMMBUḒA – TZ Ramaliba

1 Ahee Rammbuḓa Tshiwangamatembele ahee!
2 Rammbuḓa ane luvhilo a edza luvhuḓa
3 Iwe ane arali zwo vhifha wa tsa nga matembele
4 Iwe ane arali zwo vhifha wa sunguvhela bakoni ḽa Tshavhaḓinḓa
5 Iwe muthu ha thoṅwi; hu thoṅwa kholomo na mbudzi
6 Iwe muḓuhulu wa Vele Mutumbukavhathu
7 Ahee Rammbuḓa Tshiwangamatembele ahee!

[Siaṱari ḽa 126]

11.8 Ndi zwifhio zwine murendi a tama u ri vhudza nga mutaladzi/vese ya 2? (2)

11.9 Ndi ifhio mvumbo ya Thovhele Muthuhathoṅwi Rammbuḓa i bviselwaho khagala nga mitaladzi/vese ya 3 na ya 4? (2)

11.10 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali a khou ṱoḓa u u bveledza nga tshikhoḓo tshawe? (2)

11.11 Ndeme ya u shumisa tshigarukela kha mitaladzi/vese 1 na 7 ndi ifhio? (2)

11.12 Ndi zwifhio zwine na nga khoḓa Thovhele Muthuhathoṅwi Rammbuḓa musi no sedza kutshilele kwawe? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MḂILI. (2)
[25]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: ḌIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha ḓirama ye na guda FHEDZI.

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO NDAPFU

Vhunzhi ha vhaṅwali vha bugu dza ḓirama vha na vhutsila ha u shumisa vhatambi u pfukisela milaedza yo fhambanaho kha vhathu.

No ḓisendeka nga ḽikumedzwa ili, sengulusani ndila ine muṅwali a shumisa ngayo Vho-Mariṱa, Vho-Ṋefefe na Mashudu u bvisela khagala milaedza ḓiramani iyi.

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. [25]

MBUDZISO YA 13: *U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA* – MBUDZISO PFUFHI

TSHIBVELEDZWA TSHA H

VHO-LUDWEVHA:	Hai, kha hu ri zwenezwi ndi tshi tou bvela nnḓa ha gethe ya tshikolo ndi mbo ḓi na Vho-Mariṱa gwagwagwa! Tshifhaṱuwoni vho vha vha tshi vhonala vho vhifhelwa vhukuma. Huno ndi sa athu na u vhuya nda vha resha vha vha vho no nthoma thovhela. Ndi u seṅwa ndi uho! Ndo ri u ṱambuludziwa nda vhudzwa na u tambula hanga. Hafhu nda wana i tshi tou vha baisikopo masiari tshivhangalala. Mashudu hoyu Khwaṱhisani ṅwana wa hone a mbo ḓi bvelele. O ri u hambekanya mme nda vhuya nda vhona u nga u ḓo vha rwa. Ndi afha a tshi ri kha nne 'kha vha ḓiṱutshele zwavho vhothitshara. Vhathu vha songo funzwaho vha dina u sokou wela zwithu nga ntha.' Hafhu nda wana khegulu yo no tou thowa sa muroho wa mushidzhi.
VHO-LAṰANI:	Źwino uyu wa ndeṅwa u hone tshikoloni ṋamusi naa? Ndi amba vha mbo ḓi ya vha mu vhidze. *(Vho-Ludwevha vha bva vha vhuya na Mashudu.)*
VHO-LAṰANI:	*(Kha Mashudu)* Naa ndi ngani ano maḓuvha ni tshi vho tou dzulela u khakha fhano tshikoloni? Ho tshinyalani?
MASHUDU:	A hu na.

VHO LAṰANI:	Ni nga mmbudza uri ndi ngani no kundwa u ṅwala tshuṅwahaya ya avha vhothitshara?
MASHUDU:	*(U vho sokou lila.)*
VHO-LAṰANI:	Muthu arali o neta nga tshikolo mathina u tou onesa zwavhuḓi. Hu si u sokou ḓela u dina vhadededzi lini. Hafhu zwiḽa ni na miṅwaha mingana musidzana?
MASHUDU:	Ya fumimalo.
VHO-LAṰANI:	Gireidi zwiḽa ndi ifhio?
MASHUDU:	Ndi 9(b).
VHO-LAṰANI:	Hai, vha songo vhuya vha dinalea nga hoyu ṅwana Vho-Ludwevha. Vhana havha vha tou vha a vha ḓivhi uri vhumatshelo havho ho farwa nga pfunzo lini. Khavho ho ḓala u fhurana muthu a vhuya a tshinyeliwa nga tshifhinga. *(Kha Mashudu)* Zwino inwi ḓuvha liṅwe na liṅwe, maḓuvha maṱanu u bva ṋamusi ni ḓo swiela na dovha na koropa kiḽasi heyi ine na dzhena khayo. Hu ḓo ri no no fhedza na dovha na ḓa nda ni vhudza zwine na fanela u ita. Mushumo hoyu ndi une na fanela u ita musi tshikolo tsho no bva tshoṱhe hetshi. Zwino tshuṅwahaya heyi ye na kundwa u ita ni sa athu dzhena kiḽasini matshelo ni fanela u thoma na i ḓisa nda i vhona. Khotsi aṋu vha vhuya mushumoni nga tshifhinga-ḓe?
MASHUDU:	Vha vhuya ḽi sa athu kovhelesa.
VHO-LAṰANI:	Ndi zwone, vhuyelelani kiḽasini. *(U a bva) (Kha Vho-Ludwevha)* Mafhungo a hoyu ṅwana na mme awe ha nndineli hone; fhedzi ri ḓo vhona uri zwi ḓo fhela hani. Nga madekwana ndi ḓo tou ya nda vhonana na khotsi awe hoyu ṅwana. Ndi ḓo pfa-vho uri vha ri mini nga tsemano ya mufumakadzi wavho. Ndi luswetho luhulu holu tshikoloni. Na vhone ndi a ḓivha zwi ḓo vha zwo vha dina. Ndi nzeo ri nga ita hani. Ri ḓo vhona hone matshelo.
VHO-LUDWEVHA:	Ndo livhuwa nga maanḓa vhophirisipala. *(Vha a bva)*

[Luṱa 111: Bono 2]

13.1 Ndi tshipiḓa tshifhio tsha puloto tshi ṱanwaho nga mafhungo e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.2 Ndi tshini tshi vhangaho khuḓano vhukati ha Vho-Ludwevha na Mashudu? (2)

13.3 Vho-Mariṱa vha olwa sa muthu-ḓe mafhungoni e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.4 Ndi mudzedze ufhio wa tshifhinga u bveledzwaho nga mafhungo e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.5 Mafhungo e na vhala afho nṱha a thusedza hani u anetshela zwa phanḓa? (2)

13.6 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali wa ḓirama iyi a ṱoḓa u u pfukisela kha vhavhali? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.7 Aironi ya ḓirama ndi mini? Sumbedzani fhethu huthihi hune muṅwali a bveledza aironi ya ḓirama buguni iyi. (3)

13.8 Nyambedzano vhukati ha Mashudu na Vho-Laṱani i bvisela hani khagala vhuḓipfi ha Vho-Laṱani? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

13.9 U sa tikedzana ha Vho-Mariṱa na Vho-Ṋefefe zwi vha na masiandaitwa-ḓe kha muṱa? Ṱalutshedzani nga mbuno THARU. (3)

13.10 No vha ni tshi nga ita mini arali ho vha hu inwi Vho-Ludwevha kha u thusa Mashudu uri a ite mishumo ya tshikolo? Sumbedzani nga mbuno THARU. (3)

13.11 Ni a pfela vhuṱungu Mashudu kha zwe zwa bvelela khae ḓiramani iyi? Tikedzani phindulo yaṋu nga mbuno MBILI. (2)
[25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: *TSHILWAVHUSIKU* – MBUDZISO NDAPFU

Vhunzhi ha vhaṅwali vha bugu dza ḓirama vha na vhutsila ha u shumisa vhatambi u pfukisela milaedza yo fhambanaho kha vhathu.

No ḓisendeka nga ḽikumedzwa iḽi, sengulusani nḓila ine muṅwali a shumisa ngayo vhatambi u bvisela khagala milaedza ḓiramani iyi.

Vhulapfu ha maanea aṋu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450. **[25]**

MBUDZISO YA 15: *TSHILWAVHUSIKU* – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipiḓa tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḓo kona u fhindula mbudziso dzo ḓisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA I

OUBAAS PIET:	*(Vho angaladza tshigidi.)* Ni toḓa'ni? Ni na nndwa naa?	
MUKOMA:	Khosi yashu i ri hani hani ri tshi nga rengisela vhafhiri vha gondo shango naa? Khosi yashu i ri i a vha pfela vhuṱungu ngauri u renga havho mavu hu ḓo vha u ḓilozwa vhunga sa izwi mbamatshelo dzi tshi ḓo ḓala matemba. Thovhele uri; naa vhathu ni onesana lini?	5
LUKA:	*(U amba nga khani na swili.)* Riṋe a ri ṱuwi, tsilu ndiwe! Ri fhirela phanḓa ri tshi ya ngafhi? A u zwi ḓivhi uri mathina iḽi shango ndi ḽa Mudzimu, ndi ḽashu roṱhe. Ḓivha hezwi; khosi yau ndi tsilu; nahone a i ri tshu'si.	10
MUKOMA:	Khosi i ri ṱuwani ni ri sendelele vhudzulo zwino!	
OUBAAS PIET:	*(Vha thuntsha tshikhalani)* U kha ḓi vha wo ima, gidima ndi sa athu u davhalasa.	15
	(Mukoma na vhaṅwe vha tou ḓibeba. Vha a bva.)	
	(Musanda Swongozwi. Hu vhonala Thovhele Tshilwavhusiku o thithisea muyani.)	
VHO TSHILWAVHUSIKU:	*(U amba e eṭhe.)* U hanya ndi u vhona madzanga.	
	Ngavhe vhaḓzimu vha tshi nga zwi kona vha ṋea vhaḓuhulu vhanga dzunde ḽine ngaḽo, thumbu matshelo vha ḓo fusha; u bva afho ndi kone u phetha	20

	ndaela ye vhokhotsi anga vha nnyeṱulela yone. Ndi koneha u ṱangana na maḓi a Litshovhu ndi vhe maḓi ndi elele u guma ṱhanganyoni yawo na mulambo wa Thuvhalalwe. Ndi elele ndi gume tshisimani tshawo Phawe.	25
	Kana ndi shanduke thavha; ndi pfi Swongozwi.	
	Ndi ipfi La ndou.	
	Ndi pfi Marengwa kana Magoni yo dzibaho.	30
	(Hu dzhena Mukoma, vhaḓinda na vhariwe. Vha ḓala fhasi phanḓa ha khosi.)	
MUKOMA:	*(O ḓala fhasi)* Muṋe wa vhoṱhe muṋe wa shango Ravhuhali! Maila u sumbwa! Tshidada! Ḓambatshekwa li na segere! Mavu! Kholomo! Thindi ndi a midza Muhali ndi kundwa nga shambo!	35
VHO TSHILWAVHUSIKU:	Khezwi ni tshi tou nga no ṱanganya maṱo na ndau. Ho pwashea 'ni?	
MUKOMA	Ndau a hu na muṋe wanga. Ndi, ndi, ndi … hu tou nga … ha, Muhali, ha, Muhali.	40
VHO TSHILWAVHUSIKU:	Ni songo fhirelelwa nga mare ni tshi amba. Muhali nazwino ndi nṋe uno. Bulani mukoma wanga nḓevhe dzanga dzo lindela mutevhetsindo wa ipfi laṋu.	
MUKOMA:	Khakhamela! Muṋe wa vhoṱhe! Gulu muṋe wanga. Yo ponyokisa muya wanga. A thi ḓivhi uri ndo ponya nga nḓila-ḓe. Muhali vho vha vha tshi ḓo tou kumba zwitumbu fhedzi. Hu tou nga ndo tshinya nge nda sa bve na tshiṱangu na pfumo langa. Ṱhunḓu yo vha i tshi ḓo nndivha Muhali. Mboloma!	45
VHO TSHILWAVHUSIKU:	*(U fara Mukoma tshanḓa)* Takuwa' i nazwino u yo tuṱula pfumo lau; tsilu ndiwe! Ni matsilu noṱhe. Mmbudzeni; vha ri mini maṱarelwa-madyavhathu? Zwivhungu zwenezwi!	50
	[Luta 111: Bono 1V na V]	

15.1 Ndi tshipiḓa tshifhio tsha puloto tshi ṱanwaho nga mafhungo e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

15.2 Ndi tshini tshi vhangaho khuḓano vhukati ha maforoṱereke na vhadzulapo vha Swongozwi? (2)

15.3 Luka u olwa sa muthu-ḓe mafhungoni e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

15.4 Ndi mudzedze ufhio wa tshifhinga u bveledzwaho nga mafhungo e na vhala afho nṱha? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

15.5 Mafhungo aya e na vhala afho nṱha a thusedza hani u anetshela zwa phanḓa? (2)

15.6 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une muṅwali wa ḓirama iyi a ṱoḓa u u pfukisela kha vhavhali? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

15.7 Aironi ya ḓirama ndi mini? Sumbedzani fhethu huthihi hune muṅwali a bveledza aironi ya ḓirama buguni iyi? (3)

15.8 Nyambedzano vhukati ha Luka na Mukoma i bvisela hani khagala vhuḓipfi ha Luka? Tikedzani phindulo yaṋu. (2)

15.9 U swielelwa ha Maforoṱereke shangoni ḽa Swongozwi zwo vha na masiandaitwa-ḓe kha vhaḓzulapo vha ḽa Swongozwi? Ṱalutshedzani nga mbuno THARU. (3)

15.10 No vha ni tshi nga ita mini arali ho vha hu inwi khosi Tshilwavhusiku no swielela maforoṱereke a vho hana u fhira? Sumbedzani nga mbuno THARU. (3)

15.11 Ni a pfela vhuṱungu Luka kha zwe zwa bvelela khae musi bugu i tshi fhela? Tikedzani nga mbuno MBILI. (2)
[25]

ṰHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUṰE: 80